

Культура спілкування педагогів зі студентами і колегами має бути зразком, школою для вихованців, спілкування має здійснюватися на високому рівні загальнолюдської і національної культури.

Уже сьогодні необхідно замислитись над вирішенням деяких проблем. Наприклад, нині активно впроваджуються нові технології навчання, зокрема дистанційна форма. У зв'язку з цим виникає низка проблем, які стосуються виховання. Звичайно, дистанційне навчання сприятиме зручному оволодінню великим пластом наукової інформації, але ж таке навчання втратить виховний потенціал.

Далі, значне місце в системі формування всебічно розвиненої особистості студента мають посідати *позааудиторні форми виховання*: діяльність наукових гуртків, творчих студій, конференцій, дискусійних клубів, зустрічі з письменниками, художниками, акторами; екскурсії, походи та ін. Усі студенти на добровільних засадах мають бути охоплені різними формами і видами діяльності поза межами суто навчальної роботи, виходячи із необхідності задоволення їхніх індивідуальних потреб, які є джерелом формування мотивів діяльності особистості.

У процесі виховної роботи часто виникає проблема із засобами впливу, які негативно діють на особистість молодого людини: низькопробні фільми, телевізійні передачі, гірші зразки явищ масової культури, негідна поведінка окремих людей та ін. Ізолювати людину від такого негативного впливу практично неможливо. Тому вихід вбачається в тому, щоб, по-перше, формувати у кожній особистості якомога раніше стійкі переконання в доцільності діяти відповідно до раціональних моральних норм, які б чинили опір, несприйняття негативних впливів; по-друге, стосовно конкретних негативних дій формувати критичне ставлення до них.

Таким чином, сьогодні у вищих навчальних закладах важливо створити такі умови для соціалізації, самостановлення, саморозвитку студента, за яких у нього б вироблялися позитивні, затребувані суспільством якості, риси, стани, здатності. Необхідно створювати таку атмосферу в студентському середовищі, так надавати ненав'язливу дружню допомогу, впливати на дії і психіку, щоб у студентів формувалися потрібні в першу чергу їм особистісні якості й властивості: об'єктивна самооцінка, уміння ладити з оточуючими, почуття відповідальності й обов'язку, порядність, свідоме ставлення до навчання, позитивні емоції тощо. У цілому це і є головним завданням педагогіки здоров'я. Якщо ж цього не робити, студенти задовольнятимуть свої потреби за межами прийнятної культури, вдаючись до сурогатів, аморальних засобів.

ЛЕКЦІЯ І СЕМІНАР: АЗИ МЕТОДИКИ

Г. Г. Кривчик,

*завідувач кафедри українознавства Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені В. Лазаряна,
д-р і. н., проф.*

Доводиться констатувати, що значна частина наших молодих колег мають дуже серйозні прогалини в методичній підготовці. Цьому є пояснення. Адже коли вони вчилися в університеті чи інституті, поняття методичної майстерності їм здавалися чимось абстрактним й нікчемним, сама методика викладання вважалася предметом другорядним та й, правду кажучи, спеціальні кафедри зазвичай доручали викладати зазначену дисципліну не кращим своїм професорам. Як кажуть, «хто вміє, той і робить, хто не вміє, той інших навчає, а хто не вміє ні того, ні іншого, той навчає, як треба навчати». В аспірантурі – те ж саме: головне – «дисер» написати.

Між тим, викладацька робота – це головна функція викладача вищої школи. Й вона вимагає не менш професійного підходу, ніж наукова робота. Для початку слід усвідомити, що спілкування зі студентами на лекції чи семінарському занятті хоча й має бути органічним продовженням твоєї наукової та науково-методичної діяльності, базуватися на ній, але й потребує дещо інших підходів. Скажімо, в науковій праці – статті чи монографії – необхідно передусім довести та обґрунтувати свою наукову гіпотезу. В початковому посібнику чи підручнику – викласти певну кількість інформації, яку потрібно засвоїти студентам даного профілю. Переносючи такий підхід на лекцію, доцент-початківець зазвичай щосили прагне всю цю інформацію вкласти у вуха слухачів – як би чогось не упустити! В той час, як від нього потребується зовсім інше: по-перше, *роз'яснити* (а не викласти!) складні питання теми, по-

друге, прищепити студентам якщо не любов, то принаймні повагу до своєї дисципліни, прагнення самостійно поглибити свої знання з неї; по-третє, стати авторитетом для своїх студентів. Щоб вони могли сказати про нього: «Цей «препод» знає предмет краще, ніж свою власну біографію».

Педагогічні прийоми можуть бути різними: наочність, аудіо-, відеотехніка, індивідуальні спогади, таблиці, дотепний жарт, багато чого іншого, але головне, щоб в аудиторії панувала атмосфера довіри й інтересу до знань. Отже, начальна лекція – специфічний жанр твоєї індивідуальної усної творчості.

Люди старшого покоління можуть пригадати, яким успіхом користувалися в 60–70-ті роки минулого століття телевізійні передачі «В гостях у Іраклія Андронікова»: «Чи був Лермонтов знайомий з Пушкіним?», «Таманська знахідка», «Співає Федір Шаляпін», «Обід в честь Качалова», «Бородіно» та ін. У наукових колах Андронікова знали як видатного вченого-літературознавця, дослідника творчості М. Лермонтова. Його роботи характеризувалися глибокою аналітичністю, лаконічною науковою мовою, аргументованими висновками. Натомість публічні виступи Андронікова – сама артистичність, яскраві образи, емоційність, глибоке проникнення в людські душі, надзвичайне відчуття минулого. Нібито дві зовсім різні людини. Тож лекція як публічний виступ не може бути простим озвученням «конспекту лекцій», тим паче – навчального посібника.

Пригадується випадок із особистих спостережень. У свій час вашому покірному слугі довелося слухати лекції корифеїв історичної науки в республіканській школі лекторів. Серед них – провідний учений, автор багатьох монографій і статей з питань національної політики й міжнародних відносин, у майбутньому директор одного з академічних інститутів, який нині носить його ім'я. Здавалося б, йому й карти в руки – донести до нас, молодих учених, свої глибокі знання актуальної й цікавої проблеми. Але нас чекало справжнє розчарування. Нудно, нецікаво. Справа в тім, що лектор, очевидно, через брак часу на підготовку обмежився тим, що зачитав нам свою останню публікацію в науковому журналі. Стаття, поза сумнівом, вельми розумна, як і все, що він написав, а лекція – ніяка, провальна. До речі, лектор і сам це зрозумів – вибачився за неї (що робить йому честь).

Буває й навпаки. У 40–50-х рр. ХІХ ст. у Московському університеті викладав професор історії Тимофій Миколайович Грановський. Сучасники згадували, що коли він читав лекції з всесвітньої історії, в аудиторіях ніде було яблуку впасти – приходили послухати знаменитого вченого й професора студенти інших факультетів, правдами й неправдами потрапляли в аудиторію сторонні шанувальники історії. Одна біда – як зберегти цю спадщину, як донести її до прийдешніх поколінь? Тож, щоб лекції шановного професора не загубилися в минулому, його учні вирішили застенографувати їх, після чого він вніс авторські правки. Зрештою лекції Т. М. Грановського з історії Пізнього Середньовіччя були надруковані. Двічі були перевидані в радянські часи. Певна річ, вийшла непогана книга. Але, як на мене, не більше того. Отже, не можна плутати різні жанри.

Те ж саме із семінарським заняттям. Чи потрібно на семінарському занятті займатися ретрансляцією лекції? Питання риторичне. Звичайно – ні. Воно існує насамперед для того, щоб дати змогу самим студентам висловити свої судження з тих чи інших питань. Головне тут – перетворити заняття на творчу дискусію, створити атмосферу повної єдності професора й студента. Як цього, до речі вимагає Велика хартія університетів – базовий документ Болонського процесу. Завдання викладача – вміло сформулювати запитання, загострити обговорення, диригувати ним, навіть спровокувати диспут, як колись це геніально робив Сократ, судячи зі знаменитих «Діалогів» Платона. Щоправда, Сократу було, вочевидь, значно легше. Адже в його «аудиторії» на свіжому повітрі було 5–7 учнів, у нас – 30 і більше. Але методи активізації заняття мають бути тими ж самими – створення приводу для диспуту, вирішення разом з учнями низки логічних проблем. Як пожартував один студент: «Історія – не математика, тут постійно слід думати». Й справді – слід постійно думати. І студенту, і професору.